

Павличенко Ольга Володимирівна

Здобувачка кафедри фундаментальних юридичних дисциплін ННІ ПМК ХНУВС

Науковий керівник:

Холод Ю. А., к.ю.н., доцент, завідувач

кафедрою фундаментальних юридичних дисциплін ННІ ПМК ХНУВС

ПРАВОВА ФІКЦІЯ: ЩОДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ З СУМІЖНИМИ ПРАВОВИМИ КАТЕГОРІЯМИ (ПРЕЗУМПЦІЯ, ДЕФІНІЦІЯ, ПРЕЮДИЦІЯ) НА ПІДСТАВІ АНАЛІЗУ ОСТАННІХ НАДБАНЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Сучасний стан розвитку вітчизняного законодавства вимагає вдосконалення наукових механізмів конструювання правових норм.

Звідси, звернення законодавця до найменш досліджених, багаторівневих юридичних конструкцій. В цьому сенсі викликає неабиякий інтерес така юридична категорія, як фікція та питання її розмежування з іншими спорідненими категоріями.

Перш ніж визначити спільності та відмінності вказаних понять, наведемо їх визначення у різних сучасних авторів.

Ю.А. Ведерніков та А.В. Папірна - автори навчального посібника «Теорія держави і права» наводять наступні визначення понять «фікція», «презумпція» та «преюдиція»:

- «презумпція – це закріплене в нормативно-правовому акті припущення щодо певного юридичного стану або явища (наприклад, презумпція невинуватості особи, що звинувачується у скоєнні злочину, добропорядності сторін у цивільному праві, знання закону тощо). Презумпції характеризуються тим, що вони не можуть бути індивідуалізовані в актах застосування норм права і використовуються винятково в нормативних актах.

- преюдиції – це нормативні приписи, зміст яких набуває свого вираження в проголошенні установки на те, що виключається будь-яке оспорювання існування вже доведеного факту, який дістав оцінку і закріплення в юридичному акті, що набрав чинності.

- фікції – це закріплені у правових актах нормативні приписи, що умовно проголошують факт чи обставину, який на є встановленим». [1]

Сучасний український вчений Сухонос В.В. у навчальному посібнику «Теорія держави і права» дає наступне визначення поняття правової фікції та презумпції: «Презумпція – закріплене у законодавстві припущення про наявність чи відсутність факту, що має юридичне значення.

Правова фікція – це фактично неіснуюче положення, що має юридичне значення в силу того, що право визнає його існуючим». [2]

О.В. Ул'яновська у своїй статті присвяченій питанням розмежування правових презумпції та фікції пише, що «юридичну презумпцію визначають як прийом юридичної техніки - припущення про те, що ймовірний факт є наявним у всіх випадках. За логікою створення, презумпція – явище, що має індуктивний характер. Інакше кажучи, це абстрактне положення, в якому на підставі певних ознак, ситуацій, позицій робиться загальний висновок, формується презумпція». Та узагальнюючи, розмежовує, на підставі досліджених джерел з цієї проблематики, наступним чином: «розмежування фікцій і презумпцій можна здійснити, виокремивши характерні риси останніх і визначивши, що дає можливість розрізнити вказані категорії. теоретичні знання щодо сутності й змісту правової презумпції, можна визначити такі її риси: а) існує як припущення з високим

ступенем імовірності (за Д. Мейером); б) закріплена нормативним приписом або юридичним фактом галузей права (матеріального, процесуального) – юридична презумпція; є чимось природним, у зв'язку з чим є істинним – фактична презумпція; в) її зміст полягає у неспростовності, за винятком тих випадків, коли доведено зворотне. За визначеними рисами правової презумпції можна розмежувати фікцію і презумпцію за змістовною ознакою. Так, якщо фікція у формі норми чи інституту права закріплює неіснуюче, але те, що має значення для розвитку суспільних відносин і подолання прогалин та колізій у законодавстві, то презумпція передбачає припущення, яке існує. Його неспростовність презюмується. Презумпцію, у свою чергу, слід розуміти як виключно юридико-технічний засіб, що виконує певні функції і ґрунтується або на індуктивних узагальненнях (спростовні і неспростовні презумпції), або на експериментальному моделюванні (квазіпрезумпції). Оскільки до категорії правової презумпції включають так звані фактичні або природні презумпції, під якими розуміють припущення, деякі з них не мають у законі юридичного значення, а деякі надзвичайно складно відмежувати від фікцій».[3]

В розрізі фінансового права, юридична презумпція розглядається Ковальчуком Г. Л., як «прямо або побічно закріплене у фінансовому законодавстві обов'язкове судження, що має природу вірогідності, про наявність або відсутність одного юридичного факту за наявності іншого юридичного факту у фінансових правовідносинах».[4]

Тобто, в цьому випадку презумпція виступає в ролі «судження».

Сучасний російський автор Земцова В.І. в статті присвяченій дослідженню юридичної презумпції та преюдиції як юридичних правил в податкових спорах: «презумпція – це юридичне правило доказування, що має підставою знання про те, що за наявності по справі юридичного факту, який співпадає з презюмуючим законом фактом, завжди настають певні наслідки, в силу чого суб'єкту наказують ті чи інші правила поведінки чи прийняття відповідного обов'язкового рішення по справі. Під преюдиціальними (від латинського *praecedens* – передрішення) фактами розуміють факти, котрі вже встановлені судовим актом або вироком суду за іншою справою і не підлягають повторному доказуванню. Смісл преюдиції в тому, що суд, як правило, не повинен встановлювати та доказувати юридичні факти, котрі були вже встановлені і доказані у раніш прийнятих судових рішеннях. Преюдиційно встановлені факти і факти, презюмировані законом, мають загальні властивості, вони не вимагають доказування і є обставинами, що мають значення по справі».[5]

Узагальнюючі наведене, можна зробити висновки про те, що: а) ці явища є необхідною умовою розвитку законодавства та вдосконалення законодавчої техніки; б) є загальнонауковими категоріями; в) у процесі їх розмежування науковці використовують надбання різних наук (філософії, лінгвістики, історії, юриспруденції) а також аксіоматичні, темпоральні та інші методи пізнання.

Список використаних джерел:

1. Ведерніков Ю.А., Папірна А.В. Теорія держави і права: Навч. посіб. – к.: Знання, 2008. – 333 с. (с. – 133-134).

2. Сухонос В.В. Теорія держави та права. Навчальний посібник. Національний банк України. Українська академія банківської справи. Юридичний факультет. – Суми. 2005. – 689 с.

3. Ул'яновська О.В. Розмежування понять правової презумпції та правової фікції. Погляди провідних учених. Стаття. <http://www.viche.info/journal/2567/>

4. Ковальчук Г.Л. Роль правовых презумпцій у регулюванні фінансових правовідносин. http://www.rusnauka.com/27_OINXXI_2011/Pravo/2_92876.doc.htm

5. Земцова В.И. Презумпции и преюдиции, как юридические правила доказывания в налоговых спорах. <http://www.lawmix.ru/comm/2467/>